POHLED STUDENTŮ NA LÉKAŘE V RÁMCI OŠETŘOVATELSKÉ PRAXE

Physicians from the point of view of students within the framework of nursing practice

11: 1–270, 2009
ISSN 1212-4117

Hynek Volný, Sylva Bártlová

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, katedra ošetřovatelství

Summary

The contribution presents results of examination aimed at physicians and cooperation with physicians as regarded by students of the Health and Social Faculty of the University of South Bohemia in České Budějovice.

The technique of questionnaires, enriched in modified techniques of the semantic differential by Osgood, was employed for the data accumulation. The questionnaire was distributed to students of the Faculty of Health and Social Studies of the University of South Bohemia in the second and third years of the bachelor study programme “General nursing” and also to students of the first and second years of the continuing master programme “Nursing”. Total of 151 questionnaires were distributed. One hundred and five questionnaires were returned; seven of them were not useful due to incorrect completing. This means that total of 98 (65%) of questionnaires were used.

The incorporation of students into the team and positive comprehension not only of physicians are important aspects for the inclusion of alumni from the branches General nursing and Nursing into their future professions. The results of examinations particularly demonstrated positive perception of physicians, which indicates a shift from the traditional dividing of roles in healthcare services to a partnership. This fact is the first assumption necessary for successful application of the holistic attitude to the client.

In spite of the generally positive comprehension of physicians, 1/5 the students consider them negatively. Results of the work presented here also pointed out negative factors concerning the consideration of physicians and offered a possibility for a future discussion.

Results of the examination also documented the fact that the students perceive their inclusion into the team as ineffective. This fact presents a possibility for a further analysis in this area, whether lecturers of the practical education at all the departments fulfil their role in adequate manner and whether the supervision activity fails at these departments or the positive opinions concerning physicians are just affected by low level of contacts with them.

Key words: student – comprehension – general nursing – physician – practical education

Souhrn

V příspěvku jsou prezentovány výsledky šetření, jehož cílem bylo zjistit, jak studenti Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích vnímají na základě absolvování odborné praxe na půdě Nemocnice České Budějovice, a. s., lékaře a spolupráci s lékaři.

Ke sběru dat byla použita technika dotazníku, obohacena o modifikovanou techniku sémantického diferenciatu dle Osgooda. Dotazník byl distribuován studentům ZSF JU, a to studentům druhých a třetích ročníků bakalářského studijního programu Všeobecná sestra, dále posluchačům prvního a druhého ročníku navazujícího magisterského programu Ošetřovatelství. Celkem bylo rozdáno 151 dotazníků. Navráceno bylo 105 dotazníků, z tohoto počtu nemohlo být použito 7 dotazníků pro nekorektnost vyplnění. Celkem tedy bylo použito 98 (65 %) dotazníků.

Zapojování studentů do týmu a pozitivní hodnocení nejen lékařů jsou důležitými aspekty pro vstup absolventů oborů Všeobecná sestra a Ošetrovatelství do budoucí profese. Výsledky šetření prokázaly především pozitivní vnímání lékařů, což signalizuje posun ve směru od tradičního podřízeného vztahu sestra (student) – lékař ke vztahu partnerskému.

I když je celkové hodnocení lékařů pozitivní, přesto pětina studentů hodnotí lékaře negativně. Výsledky této práce zviditelnily také negativní faktory, které se týkají hodnocení lékařů, a daly tak prostor pro možnou další diskusi.

Dále výsledky šetření ukázaly, že studenti hodnotí své zapojování do týmu jako neefektivní. Tato skutečnost dává možnost pro další analýzu a to, zda mentorky odborné praxe na všech odděleních plní svoji roli adekvátním způsobem, zda na těchto odděleních neselhává supervizní činnost, zda pozitivní hodnocení lékařů není ovlivněno právě nízkým kontaktem s nimi.

Klíčová slova: student – hodnocení – všeobecná sestra – lékař – odborná praxe

ÚVOD

Ačkoliv je ošetrovatelství relativně mladý obor, vydobyl si během posledních let ve světě na poli zdravotnictví nezastupitelnou a důležitou pozici.

Pracovní činnost sestry je mnohem odbornější, kvalifikovanější a uděluje sestrám daleko vyšší kompetence. Na práci vykonávanou sestrou jsou kladeny vysoké nároky, zvláště pak na samostatné a odborné činnosti.

Na tuto náročnost je velmi nutné budoucí zdravotníky řádně připravit a během jejich odborné přípravy nic nezanedbat.

Tímto směrem se také ubírá i vzdělávání budoucích všeobecných sester v naší republice. Studenti získávají vědomosti a dovednosti při teoretických hodinách či během praktické výuky ve specializovaných učebnách, které slouží studentům k nácviku ošetrovatelských postupů. V nemalé míře se však studenti ve svých dovednostech zdokonalují při praktikování na nemocniční půdě.

Právě v nemocničním prostředí je velmi důležité zapojování studentů do „týmu“ pracovníků na odděleních tak, aby se studenti naučili vnímat rostoucí zodpovědnost a náročnost zvolené profese, která je čeká po ukončení studia. Svou nelehkou úlohu zde sehrávají mentorky, které mají vstup na pole nemocnice studentům ulehčit a být nápomocny studentovi, aby ten mohl plně využít nabytých teoretických poznatků a zkušeností z laboratorní výuky a aplikovat je do praxe při ošetrování klienta na oddělení.

Plnění odborné praxe v nemocničním prostředí je u řady studentů prvním krůčkem v seznámení s tímto prostředím po stránce odborné. Vztahy mezi zdravotnickými pracovníky a studenty, obecně i vztahy mezi zaměstnanci

nemocnice, které panují na odděleních, mají významný dopad na budoucí koexistenci a mohou pozitivně, či negativně ovlivnit celkovou atmosféru na pracovištích.

A právě zážitky, prožitky, které studenti nasbírají během nemocniční praxe, vztahy, kterými byli obkloповáni, a situace, které zažili, mohou ovlivnit budoucí profesionální zdravotníky v následném rozhodování o budoucím pracovním zaměření.

Hlavním důvodem napsání této práce byl záměr zjistit, jak hodnotí studenti své budoucí kolegy, lékaře, tedy své nadcházející nejbližší spolupracovníky.

Cíl práce

Hlavním cílem práce bylo hodnocení lékařů z pohledu studentů Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích na základě absolvování odborné praxe. Dalším cílem bylo zjistit spolupráci lékařů a studentů v rámci ošetrovatelského týmu během plnění odborné praxe.

Metodika

Byl proveden terénní sběr dat za pomoci dotazníku, ve kterém byla použita technika sémantického diferenciálu dle Osgooda. Dotazník byl distribuován studentům Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity na základě záměrného výběru. Výběr byl zaměřen na druhý a třetí ročník bakalářského studijního programu, dále na první a druhý ročník navazujícího magisterského programu.

Ke sběru dat byla použita technika sémantického diferenciálu. Respondent byl požádán, aby popsal svůj názor na lékaře, jak ho vnímá během své praxe na oddělení, a to na škále

s lichým počtem stupnic (ve výzkumu byla použita modifikovaná verze pěti stupnic), které byly sestaveny dvaceti čtyřmi bipolárními adjektivy. Pro doplnění širšího pohledu byl sémantický diferenciál doplněn o dotazníkovou část.

Výsledky sémantického diferenciálu byly vypočteny pomocí váženého průměru za jednotlivé ročníky a komplexně za všechny respondenty. Výsledky byly, pro lepší znázornění, prezentovány grafy spojnicovými, vytvořenými za pomoci softwarového produktu společnosti Corel, programovou aplikací CorelDRAW 12.

Pro statistické porovnání výsledků sémantického diferenciálu byly všechny „charakterové vlastnosti“ rozděleny do tří skupin dle podobných charakterových vlastností – tabulka č. 1. V jednotlivých skupinách byly vypočteny vážené průměry jednotlivého studenta. Výsledky pak byly statisticky vyhodnoceny statistickou metodou Chi-square. Vyhodnocovány byly názory na „vnímání“ jednotlivých studentů s ohledem na ročník, obor, věk a jednotlivé skupiny charakterových vlastností. Rovněž byl použit statistický program SPSS.

Tabulka č. 1 Rozdělení charakterových vlastností

Srdce	Hlava	Ruce
hodný & zlý klidný & vznětlivý ohleduplný & neohleduplný vstřícný & arogantní senzitivní & hrubý empatický & neempatický všímavý & přehlížející citlivý & necitlivý	člověk & nadčlověk spravedlivý & nespravedlivý demokratický & autokratický komunikativní & nekomunikativní profesionální & neprofesionální chytrý & hloupý trpělivý & nervózní velkorysý & kritický rozhodný & nerozhodný	příjemný & nepříjemný přitažlivý & odpudivý týmový hráč & sólista přátelský & nepřátelský zábavný & nudný přímý & vyhýbavý praktický & nepraktický

Charakteristika zkoumaného souboru

Dotazovaní studenti byli posluchači druhého (dále jen 2VS) a třetího (dále jen 3VS) ročníku denního bakalářského studijního oboru Všeobecná sestra a studenti prvního (dále jen 1OSN) a druhého (dále jen 2OSN) ročníku navazujícího magisterského studijního programu Ošetrovatelství Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity. Posluchači prvního ročníku oboru Všeobecná sestra byli ze zkoumaného vzorku vyloučeni pro dosavadní nízkou anotaci hodin odborné praxe.

Celkem bylo rozdáno či „rozesláno“ 151 dotazníků. Z tohoto počtu bylo navraceno 105 dotazníků (70 %), z tohoto počtu bylo vyloučeno 7 (5 %) dotazníků pro nekorektnost vyplnění. Použitelná návratnost činila 98 (65 %) dotazníků.

Výsledky

Hladina výsledků s názory na vnímání lékaře na odborné praxi se pohybuje na dvou třetinách kladných odpovědí – graf č. 1.

Názory respondentů k přístupu lékařů k ostatním zdravotnickým pracovníkům ilustruje graf č. 2. Přátelské vztahy lékařů k ostatním zdravotnickým pracovníkům uvádí 24 % (9) respondentů 2VS, 12 % (3) studentů 3VS, 26 % (5) posluchačů 1OSN a 31 % (5) studentů 2OSN. O kolegiálním vztahu je přesvědčeno 74 % (28) studentů 2VS, 64 % (16) posluchačů 2VS, 74 % (14) respondentů 1OSN a 56 % (9) studentů 2OSN. Rivalitní vztah vnímá 3 % (1) posluchačů 2VS, 12 % (3) respondentů 3VS a 13 % (2) studentů 2OSN. Jako na nepřátelské nahlíží 12 % (3) posluchačů 3VS.

Všechny odpovědi, které se týkaly vnímání statusu studentů na odborné praxi, lze shrnout do tří základních oblastí. Ti, kteří vnímají svůj status neutrálně – 40 % (40), studenti, kteří vnímají svoje postavení pozitivně – 29 % (28) a posluchači, kteří jsou spíše antagonistického názoru – 31 % (30). Výsledky jsou prezentovány v grafu č. 3.

Graf č. 5 znázorňuje analýzu výsledků sémantického diferenciálu u všech studentů, váže-

ný průměr výsledků byl zaokrouhlen na celé číslo, hodnoty se pohybují v hladině kladných odpovědí. Avšak pokud se zaměříme pouze na hodnoty procentuálního vyjádření všech odpovědí (tabulka č. 2), které vybočují od středové, neutrální hodnoty vnímání, a vezmeme v úvahu pouze jejich krajní hodnoty bez jakéhokoli dalšího statistického zpracování, studenti vnímají lékaře jako hodného, příjemného, přitažlivého, spravedlivého, vznětlivého, autokratického, komunikativního, ohleduplného, chytrého, trpěli-

vého, arogantního, senzitivního, empatického, přátelského, kritického, zábavného, přehlížejícího, přímého, rozhodného, praktického, citlivého, týmového hráče, člověka, profesionála.

Na základě analýzy výsledků (graf č. 6), lze konstatovat, že frekvence předsudků nemá v zásadě se zvyšujícím se věkem descendentní charakter. Vážený průměr hodnot u jednotlivých ročníků byl pro názornější prezentaci zaokrouhlen na jedno desetinné číslo.

Graf č. 1 Zastoupení kladných a záporných odpovědí na existenci dobrých vztahů mezi studenty a lékaři během odborné praxe

Graf č. 2 Vnímání přístupu lékařů k ostatním zdravotnickým pracovníkům

Zdroj: vlastní výzkum

Legenda: 3 – jinak, jak (prosím, specifikujte), 2 – jako někdo, kdo překáží, 1 – právoplatný člen týmu

Graf č. 3 Vnímání studentů svého statusu během odborné praxe

Zdroj: vlastní výzkum

Graf č. 4 Celkový pohled na vnímání studentů svého statusu

Graf č. 5 Porovnání výsledků odpovědí sémantického diferenciálu u všech respondentů
(vážený průměr zaokrouhlen na celá čísla)

Poznámka:

Číslo 1, 2 značí vychýlení spíše k pozitivnějšímu vnímání, číslo 4, 5 spíše k negativnějšímu vnímání a číslo 3 značí střed, neutrální bod.

Tečkou je zvýrazněná odpověď, odklánějící se od neutrální pozice.

Tabulka č. 2 Odklon od středových hodnot v sémantickém diferenciálu, vyjádřeno v %

hodný	57 %	6 %	zlý	trpělivý	21 %	3 %	nervózní
příjemný	35 %	16 %	nepříjemný	vstřícný	26 %	37 %	arogantní
přitažlivý	20 %	11 %	odpudivý	senzitivní	20 %	14 %	hrubý
člověk	49 %	28 %	nadčlověk	empatický	28 %	21 %	neempatický
spravedlivý	41 %	8 %	nespravedlivý	týmový hráč	30 %	27 %	sólista
klidný	28 %	31 %	vznětlivý	přátelský	41 %	10 %	neprátelský
demokratický	23 %	30 %	autokratický	velkorysý	12 %	24 %	kritický
komunikativní	46 %	29 %	nekomunikativní	zábavný	27 %	19 %	nudný
profesionální	62 %	7 %	neprofesionální	všímavý	28 %	30 %	přehlížejí
ohleduplný	35 %	17 %	neohleduplný	přímý	29 %	22 %	vyhubavý
chytrý	63 %	12 %	hloupý	rozhodný	64 %	8 %	nerozhodný
trpělivý	21 %	3 %	nervózní	praktický	60 %	9 %	nepraktický
vstřícný	26 %	37 %	arogantní	citlivý	21 %	18 %	necitlivý

Zdroj: vlastní výzkum

Graf č. 6 Kompletní přehled výsledků sémantického diferenciálu
(vážený průměr zaokrouhlen na jedno desetinné číslo)

Poznámka:

Číslo 1, 2 značí vychýlení spíše k pozitivnějšímu vnímání, číslo 4, 5 spíše k negativnějšímu vnímání a číslo 3 značí střed, neutrální bod.

Diskuse

Studenti ZSF JU jsou v rámci své odborné praxe svědky toho, jak se postupně vytvářejí podmínky pro nové nahlížení na roli lékaře a všeobecné sestry. Bártlová uvádí, že do popředí vstupuje spíše kooperace a týmová spolupráce než pouhé škatulkování dvou „odlišných“ profesí (Bártlová, 2006).

Prezentace výsledků empirické části práce prokázala převážně pozitivní hodnocení lékařů studenty ZSF JU. To je zřejmě dáno i novou koncepcí vzdělávání sester v České republice, která je v souladu se strategií EU a zohledňuje celosvětový trend. Jedním z nejdůležitějších prvků již realizovaných změn byl posun profesní přípravy sester ze středoškolského prostředí na půdu vysokých škol a univerzit.

Na ZSF JU, jak uvádí Tóthová, jsou vzdělávací kurikula pro všeobecné sestry připravena tak, aby splňovala evropské trendy ve vzdělávání všeobecných sester a respektovala jejich nové

role a funkce (Tóthová, 2002). Výsledky práce prokázaly, že studenti těchto oborů si uvědomují své nové postavení v ošetrovatelském týmu a z tohoto důvodu převládá ze strany studentů k lékařům spíše pozitivní hodnocení. Jsou to právě studijní zkušenosti, které ovlivňují studenty tak, že hodnotí lékaře převážně jako pozitivní osobu. Na základě svého studia a v průběhu praxe očekávají od lékařů spíše partnerský vztah, který je založen na jejich společné kooperaci. Rozsypalová uvádí, že dochází ke sblížování statusu těchto obou zdravotnických profesí lékařů a sester (Rozsypalová, 2002).

Výsledky, které jednoznačně prokazují dobrou zkušenost studentů ZSF JU ve spolupráci s lékaři, znázorňují grafy č. 1 a 2.

Ve všech uvedených výsledcích se názory více než dvou třetin studentů pohybují v kategorii kladných odpovědí. Výsledky obsahují i názor studentů na přístup lékařů k ostatním zdravotnickým pracovníkům z toho

důvodu, že hodnocení atmosféry a vztahů na pracovišti, jak uvádí Maříková, výrazně souvisí se stupněm pomoci ze strany kolegů (Maříková, 2005). Na základě těchto výsledků je možné konstatovat, že hypotéza – H1: Studenti mají dobrou zkušenost ve spolupráci s lékaři na odděleních Nemocnice České Budějovice, a. s. – byla potvrzena.

Výsledky hodnotící situaci vnímání statusu studenta na odborné praxi nesouvisely pouze se zkušeností s lékaři, ale týkaly se celého personálu na oddělení Nemocnice České Budějovice, a. s. Grafy č. 3 a 4 deklarují názory studentů na vnímání jejich statusu během odborné praxe.

Na základě uvedených výsledků byla hypotéza – H2: Studenti vnímají během odborné práce své zapojování do týmu jako komplexní – nepotvrzena. Výsledky by se mohly jevit jako negativní, nicméně primárně neovlivňují vnímání lékařů ze strany studentů.

Vyhodnocení a prezentace výsledků sémantického diferenciálu potvrdilo hypotézu – H3: Studenti mají předsudky k lékařům. Analýza výsledků jednotlivých ročníků potvrdila přítomnost jak negativních, tak i pozitivních předsudků. Po celkovém zpracování, které je znázorněno v grafu č. 5 a týká se všech respondentů, jsou předsudky pouze pozitivní.

Avšak pokud se zaměříme pouze na hodnoty procentuálního vyjádření všech odpovědí (tabulka č. 2), které vybočují od středové, neutrální hodnoty vnímání, a vezmeme v úvahu pouze jejich krajní hodnoty bez jakéhokoli dalšího statistického zpracování, studenti vnímají lékaře jako hodného, příjemného, přitažlivého, spravedlivého, vznětlivého, autokratického, komunikativního, ohleduplného, chytrého, trpělivého, arogantního, senzitivního, empatického, přátelského, kritického, zábavného, přehlížejícího, přímého, rozhodného, praktického, citlivého, týmového hráče, člověka, profesionála.

Je nutné upozornit na fakt, který uvádí Hayes, že předsudek je fixovaný, předem zformovaný postoj k nějakému objektu, projevující se bez ohledu na jeho individualitu nebo povahu. V tomto případě ani studenti ZSF JU nehodnotili lékaře na základě jejich povahových rysů, ale jako skupinu lékařů, se kterými se setkali v průběhu odborné praxe (Hayes, 2005).

Hypotéza H4, která se zabývala vztahem věku studentů a frekvencí předsudků vůči lékařům, se nepotvrdila. Tuto skutečnost lze jednak

potvrdit na základě analýzy grafu č. 6, ze které je patrné, že frekvence předsudků nemá descendentní charakter, ale mění se jejich kategorie, a jednak na základě statistického zpracování dat pomocí chí-kvadrát testu, které nepotvrdilo závislost věku a předsudků. Lékař je v každé věkové kategorii studentů vnímán spíše jako rozhodný profesionál. Celkové hodnocení vnímání lékaře je opět pozitivní. Lékař je studenty vnímán spíše jako hodný, chytrý, praktický, rozhodný profesionál.

Názor týkající se předsudku rozhodnosti souvisí pravděpodobně s dlouhodobým vnímáním lékaře jako direktivní osoby ve zdravotnickém týmu. O nutném posunu role od paternalistického, autoritativního vztahu mezi lékařem a všeobecnou sestrou na vztah partnerský píše i Bártlová (2006).

Vnímání lékařů studenty ZSF JU je podobné výsledkům výzkumu Husárové, kde je lékařské povolání hodnoceno jako prestižní a lékař je viděn především jako vstřícný, zodpovědný a spolehlivý, aktivní a důvěryhodný (Husárová, 2005).

ZÁVĚR

Cílem práce bylo zjistit hodnocení lékařů z pohledu studentů Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích na základě absolvování odborné praxe a spolupráci lékařů a studentů v rámci ošetrovatelského týmu.

V nemocničním prostředí je velmi důležité zapojování studentů do „týmu“ pracovníků na odděleních tak, aby se studenti naučili vnímat rostoucí zodpovědnost a náročnost zvolené profese, která je čeká po ukončení studia. Svou nelehkou úlohu zde sehrávají mentorky, které mají vstup na pole nemocnice studentům ulehčit a být nápomocny studentovi, aby mohl plně využít nabytých teoretických poznatků a zkušeností z laboratorní výuky a aplikovat je do praxe při ošetřování klienta na oddělení.

Plnění odborné praxe v nemocničním prostředí je u řady studentů prvním krůčkem v seznámení s tímto prostředím po odborné stránce. Vztahy mezi zdravotnickými pracovníky a studenty, obecně i vztahy mezi zaměstnanci nemocnice, které panují na odděleních, mají významný dopad na budoucí koexistenci a mohou pozitivně, či negativně ovlivnit celkovou atmosféru na pracovištích.

A právě zážitky, prožitky, které studenti nasbírají během nemocniční praxe, vztahy, kterými byli obkloповáni, a situace, které zažili, mohou ovlivnit budoucí profesionální zdravotníky v následném rozhodování o budoucím pracovním zaměření.

LITERATURA

BÁRTLOVÁ, S.: Vliv pracovních vztahů mezi lékaři a sestrami na péči o pacienta. In: *Kontakt*, České Budějovice: JU ZSF, 2006, Vol. 8, no. 1, s. 31–35.
HAYES, N.: *Psychologie týmové práce*. 1. vyd., Praha: Portál, 2005.

HUSÁROVÁ, A.: Šetření psychosociálních kompetencí studentů oboru všeobecné lékařství se zřetelem na identifikaci obav a strachů spojených s nástupem do prvního zaměstnání. [online]. Dostupné z: <http://www.medici-zasebeprevenci.upol.cz/fileadmin/medici-sebeprevence/dokumenty/zvz-dotaznikove-setreni.pdf>

MAŘÍKOVÁ, H.: Práce a pracoviště jako sféry důvěry a soukromí. [online], SoÚ AV ČR, 2005. Dostupné z: <http://www.soc.cas.cz/download/355/Soci%C3%A1ln%C3%AD%20vztahy%20na%20pracovi%C5%A1ti.pdf>

ROZSYPALOVÁ, M., ŠAFRÁNKOVÁ, A.: *Ošetřovatelství I*. 1. vyd., Praha: Informatorium. 2002. 231 s.

TÓTHOVÁ, V.: Profesní příprava sester a porodních asistentek na Zdravotně sociální fakultě Jihočeské univerzity. In: *Kontakt*, České Budějovice: JU ZSF, 2002, Vol. 4, no. 4, s. 196–199.

Hynek Volný a Sylva Bártlová
hynek.volny@volny.cz